

*Костик Р. П., аспірант Національного університету цивільного захисту
України*

ORCID: 0009-0000-0550-4257

Kostyk R., PhD student of National University of Civil Defence of Ukraine

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СТІЙКОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

THE ROLE OF SOCIAL INFRASTRUCTURE IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

У статті розглянута роль соціальної інфраструктури в стійкому розвитку сільських територій, оскільки найважливішою умовою ефективності соціальної інфраструктури села є комплексне розміщення її об'єктів на території сільських утворень. Проаналізовано державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури села. Визначено, що головне завдання держави при будь-якому громадському строї полягає в гарантуванні своїм громадянам соціальної захищеності і можливості отримання життєво важливих соціальних послуг.

Ключові слова: *сільська територія, розвиток сільської території, публічне управління; соціальна інфраструктура.*

The article examines the role of social infrastructure in the sustainable development of rural areas, since the most important condition for the effectiveness of the social infrastructure of the village is the comprehensive placement of its facilities on the territory of rural entities. State regulation of the development of rural social infrastructure is analyzed. It has been determined that the main task of the state in any social system is to guarantee its citizens social security and the opportunity to receive vital social services.

Keywords: *rural area, rural development, public administration; social infrastructure.*

Постановка проблеми. *Розвиток соціальної інфраструктури села призводить до соціально-економічних наслідків у вигляді поліпшення якості життя, збільшення зайнятості і скорочення рівня асоціальної поведінки населення, підвищення продуктивності праці, збільшення соціальних виплат, зниження соціальної напруженості, збереження і розвиток демографічного потенціалу суспільства.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливість та актуальність дослідження розвитку соціальної інфраструктури розвитку сільських територій в якості об'єкту публічного управління звертається увага в низці праць вчених і фахівців: Л. А. Батюка, Д. С. Богданова, О. М. Бородіної, С. М. Газуди, О. М. Дороховського, Ю. А. Козаченка, Л. Ю. Мельника, О. І. Павлова, А. П. Сави, Е. Е. Савицького, І. О. Федуняка та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі соціальної інфраструктури в стійкому розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою умовою стійкого розвитку сільських територій є збереження і відновлення соціальної інфраструктури села. Соціальна інфраструктура утворює матеріальний і інституціональний базис соціальної сфери. Часто обговорення питань розвитку сільської місцевості обмежується сільським господарством, що невірно, оскільки тут розміщуються підприємства різних галузей, комунікації, державні і місцеві дороги, газо- і нафтопроводи, лінії електропередач, соціальна і виробнича інфраструктури. Розвиток сільської місцевості дозволяє нарощувати об'єми промислової і сільськогосподарської продукції, насичувати ринок товарами і послугами, інтегрувати міську і сільську економіки, робити їх найбільш ефективними. Забезпечення стійкого розвитку сільських територій, підвищення рівня життя, зайнятості сільського населення являється, як підкреслено у Концепції розвитку сільських територій ухваленої Кабінетом Міністрів України, найважливішою метою сучасної державної політики.

Результати діяльності соціальної інфраструктури села проявляються в рівні освіти, культури, фізичного розвитку людини, здоров'я, в загальній тривалості життя і його працездатного періоду, величині вільного часу і структурі його використання. Багатоплановий вплив соціальної інфраструктури на людський чинник акумулюється в рівні і динаміці продуктивності праці і ефективності виробництва.

Для сільської інфраструктури характерні нижча в порівнянні з містом питома забезпеченість населення основними невиробничими фондами і обслуговуючими підприємствами, гірший якісний склад матеріально-технічного потенціалу, низьке кадрове забезпечення, що, безумовно, знижує якість обслуговування населення.

Галузі соціальної інфраструктури села не створюють кінцевої продукції, але забезпечують передумови для усіх етапів її виробництва. Рівень забезпеченості села об'єктами соціальної інфраструктури, розміри доходів, вирішальним чином впливають на закріплення в сільському господарстві кваліфікованих кадрів і збереження чисельності сільського населення [2, с.5].

Стійкий розвиток сільських територій має бути спрямоване на вирішення таких ключових питань як: підвищення економічної активності сільського населення на основі підвищення освітнього, культурного і інформа-

ційного потенціалу, створення адаптивних систем управління сільським господарством, розвиток виробничої і соціальної інфраструктури.

Особливо негативні наслідки безробіття має для молоді. Тому потрібна продумана система заходів по скороченню молодіжного безробіття, забезпеченню зайнятості, створенню нових робочих місць на селі. Для збереження чисельності сільського населення області пропонується: впроваджувати в сільській місцевості не лише агропромислову інтеграцію, але і інші види діяльності, сприяючи рішенню продуктивного використання трудових ресурсів, поліпшити дорожньо-транспортну мережу, щоб забезпечити доступність довколишніх селищ і міст.

Необхідно розробляти заходи по вдосконаленню системи мотивації сільськогосподарської праці, перетворюючи її на основне джерело реальних доходів. Склалося так, що основним джерелом доходів є особисте підсобне господарство, яке тримається в основному на ручній праці. Не менш важливим завданням збереження на селі робочих кадрів і жителів села є рівень оплати праці сільських працівників. Також важливою причиною скорочення чисельності сільського населення є погіршення соціальної інфраструктури на селі. Це пов'язано не лише з низьким рівнем доходів, але і з тим, що практично регіональні бюджети у більшості своїй виявилися не в змозі інвестувати соціальну інфраструктуру.

Значна частина сільського житлового фонду знаходиться в старому і аварійному стані. Пригнічуюча частина сільського житлового фонду не задовольняє потребам населення не лише за об'ємом, але і за якісними характеристиками. При вирішенні житлової проблеми необхідно орієнтуватися на створення в сільській місцевості кращих житлових умов, чим в міській. Збереження і розвиток соціальної інфраструктури села є необхідною умовою для стійкого розвитку сільських територій.

Цілями здійснення заходів підтримки комплексної забудови і благоустрою сільських поселень у рамках пілотних проектів є підвищення рівня комфортності і привабливості проживання в сільській місцевості, а також ріст інвестиційної активності в соціально-економічному розвитку сільських територій.

Для досягнення поставлених цілей потрібне рішення наступних завдань :

- забезпечення благоустрою сільських поселень у рамках пілотних проектів;
- підвищення рівня архітектурно-планувальних рішень масової житлової забудови і об'єктів соціальної інфраструктури;
- поширення передового досвіду комплексної компактної забудови сільських поселень.

Останніми роками Урядом України затверджені державні цільові програми соціально-економічного розвитку регіонів. Ці програми є одним з ва-

жливих інструментів регіональної політики держави. На відміну від трансфертів, субвенцій, дотацій, бюджетних позик, кредитів та ін., спрямованих на рішення поточних завдань, програми націлені на рішення стратегічних завдань реформування регіональної економіки, її структурної перебудови на основі активізації інвестиційних процесів [4].

Реалізацію проектів комплексної компактної забудови і благоустрою сільських поселень у рамках заходів програм передбачається здійснювати на основі конкурсного відбору. До складу проекту комплексної компактної забудови і благоустрою сільських поселень передбачається включати об'єкти:

- інженерної підготовки будівельного майданчика масової житлової забудови, озеленення, вуличних доріг і тротуарів;
- соціальної і культурно-побутової сфери, необхідні для обслуговування населення, що проживає на території компактної забудови.

Урядом нашої країни робляться заходи по стабілізації обстановки в аграрному секторі, пошук шляхів розвитку агропромислового комплексу в нових економічних умовах.

Державні програми з соціального розвитку сіл в загальній їх цільовій спрямованості повністю відповідають цивільним правом і ціннісним орієнтаціям селянства. Адекватно цієї спрямованості визначені і основні завдання програм : розширення доступності сільським жителям соціальних благ і послуг, облаштування сільських поселень, підвищення їх якості, створення умов життєдіяльності, мінімально необхідних для формування ефективного конкурентоздатного агропромислового виробництва, зближення умов реалізації конституційних прав в місті і селі, перехід до стійкого розвитку сільських територій, розширення можливостей виконання селом його громадських функцій.

Державна підтримка розвитку соціальної сфери села здійснюється з державного бюджету відповідно до державних цільових програм в області розвитку соціальної сфери села. Також в один з розділів включений стійкий розвиток сільських територій. Одним з напрямів стійкого розвитку сільських територій є підвищення рівня і якості життя сільського населення, яке включає заходи :

- по підвищенню рівня розвитку соціальної інфраструктури і інженерного облаштування сільських поселень;
- по підтримці комплексної компактної забудови і благоустрою сільських поселень у рамках пілотних проектів.

Найважливішою умовою ефективності соціальної інфраструктури села є комплексне розміщення його об'єктів на території сільських територіальних громад.

Таким чином, стійкий розвиток сільської території не можна уявити собі без збереження і розвитку соціальної інфраструктури села.

На сучасному етапі реформування економіки країни одним з актуальних завдань являється розвиток галузей соціальної інфраструктури села.

Соціально-економічні перетворення, що проводяться в Україні і спрямовані на становлення і розвиток ринкових стосунків, викликають необхідність перегляду засадничих принципів формування системи державного регулювання соціальних процесів.

Проблеми реформування соціальної інфраструктури регіону повинні вирішуватися в контексті пошуку загальної регіональної моделі економічного розвитку. Подолання проблем села, що загострилися, хронічне відставання його соціальної інфраструктури, можливо лише шляхом посилення ролі держави у вирішенні цих питань.

Підвищення ефективності регулювання розвитку соціальної інфраструктури села дозволить поліпшити результативність роботи установ і організацій сфери соціального обслуговування; забезпечити реальні права і відповідальність місцевих органів влади і управління в питаннях життєзабезпечення населення; мобілізувати і включити в процес перетворень сукупність соціальних чинників економічного зростання; забезпечити соціальні права громадян, створити необхідні умови для високопродуктивної праці [3].

У розвитку соціальної сфери при зниженні ролі держави майже припинилося інвестування будівництва соціальних об'єктів сільськогосподарськими підприємствами у зв'язку з їх важким фінансовим станом.

Одним з напрямів стійкого розвитку сільських територій є підвищення рівня і якості життя сільського населення, яке включає заходи :

- по підвищенню рівня розвитку соціальної інфраструктури і інженерного облаштування сільських поселень;

- по підтримці комплексної компактної забудови і благоустрою сільських поселень у рамках пілотних проектів. Цілями здійснення заходів по розвитку соціальної інфраструктури села є підвищення рівня і якості життя сільського населення, а також створення умов для поліпшення соціально-демографічної ситуації в сільській місцевості. Для вирішення цих завдань необхідно:

- поліпшення житлових умов сільського населення;

- підвищення рівня і якості інженерного облаштування сільських поселень;

- розвиток соціальної інфраструктури села.

Фінансування заходів по розвитку соціальної і інженерної інфраструктури села здійснюватиметься на основі принципу співфінансування за рахунок засобів державного бюджету, регіональних бюджетів і позабюджетних джерел.

Засоби державної підтримки за рахунок бюджетів різних рівнів бюджетної системи України надаються громадянам, які проживають в сільсь-

кій місцевості, молодим сім'ям і молодим фахівцям на умовах і в порядку, які передбачені правилами надання за рахунок засобів державного бюджету субсидій бюджетам регіонів на проведення заходів по поліпшенню житлових умов громадян, що проживають в сільській місцевості.

Заходи по розвитку житлового будівництва в сільській місцевості і забезпеченню доступним житлом молодих сімей і молодих фахівців передбачається здійснювати також з використанням механізму іпотечного кредитування.

Іпотечний кредит передбачається надавати на наступні цілі:

- придбання готового житла в сільській місцевості;
- створення об'єкту індивідуального житлового будівництва в сільській місцевості, у тому числі завершення раніше розпочате;
- придбання житла шляхом участі в пайовому будівництві багатоквартирного житлового будинку в сільській місцевості [5, с.184].

Цілями здійснення заходів підтримки комплексної забудови і благоустрою сільських поселень у рамках пілотних проектів є підвищення рівня комфортності і привабливості проживання в сільській місцевості, а також ріст інвестиційної активності в соціально-економічному розвитку сільських територій.

Для досягнення поставлених цілей потрібне рішення наступних завдань :

- забезпечення благоустрою сільських поселень у рамках пілотних проектів;
- підвищення рівня архітектурно-планувальних рішень масової житлової забудови і об'єктів соціальної інфраструктури;
- поширення передового досвіду комплексної компактної забудови сільських поселень серед регіонів держави.

Реалізацію проектів комплексної компактної забудови і благоустрою сільських поселень у рамках заходів програми передбачається здійснювати на основі конкурсного відбору.

До складу проекту комплексної компактної забудови і благоустрою сільських поселень передбачається включати об'єкти:

- інженерної підготовки будівельного майданчика масової житлової забудови, озеленення, вуличних доріг і тротуарів;
- соціальної і культурно-побутової сфери, необхідні для обслуговування населення, що проживає на території компактної забудови.

Урядом нашої країни робляться заходи по стабілізації обстановки в аграрному секторі, пошук шляхів розвитку агропромислового комплексу в нових економічних умовах. Адекватно цим заходам визначені і основні завдання: розширення доступності сільським жителям соціальних благ і послуг, облаштування сільських поселень, підвищення їх якості, створення умов життєдіяльності, мінімально необхідних для формування ефективного

конкурентоздатного агропромислового виробництва, зближення умов реалізації конституційних прав в місті і селі, перехід до стійкого розвитку сільських територій, розширення можливостей виконання селом його громадських функцій [1, с. 62].

Фінансове забезпечення - необхідна умова реалізації програм соціального розвитку, тобто доведення соціальної інфраструктури до нормативного стану. Рішення цієї задачі повинне здійснюватися шляхом розробки і реалізації державних і регіональних програм розвитку села при багатоканальній системі фінансування : за рахунок державного бюджету, бюджетів регіонів, місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, засобів юридичних і фізичних осіб. При розподілі фінансової допомоги необхідно проводити оцінку мінімальних потреб місцевих бюджетів у фінансових ресурсах. На наш погляд, багато що залежить від впровадження фінансових нормативів, що спираються на державні мінімальні стандарти; чітке визначення круга витрат на розвиток соціальної інфраструктури регіону, фінансування яких підлягає нормуванню.

Для розвитку об'єктів і поліпшення змісту соціальної інфраструктури необхідно:

- у проведенні соціальної політики посилити роль держави на селі із застосуванням економічних стимулів і правового регулювання на основі розробки державних програм і законів по соціальному розвитку села;
- сільськогосподарським підприємствам, що продовжують утримувати об'єкти соціальної сфери, надавати пільги, гарантії в реалізації продукції, в кредитуванні і застосовувати до них заохочувальні заходи;
- знайти у державному і регіональних бюджетах довгострокові інвестиційні кредити для індивідуального житлового будівництва на селі.
- заохочувати створення споживчих кооперативів агропромислової інтеграції і інших форм об'єднань різних землекористувачів по соціальному обслуговуванню населення.

Таким чином, державне регулювання соціальної інфраструктури села повинне зберігатися досить тривалий час, оскільки економічні реформи супроводжуються зниженням якості життя значної частини населення.

Список використаних джерел:

1. Богданов Д. С. Завдання сталого розвитку сільських територій. Агросвіт. 2017. № 7. С. 60—62.
2. Дороховський О. М., Мельник Л. Ю. Системний підхід до самоадаптації сільських територій в контексті регіонального розвитку. Агросвіт. 2019. № 21. С. 3—7.
3. Інклюзивний сільський розвиток в Україні : монографія; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної. Київ: ІКП НАН України. 2020. 257 с.

4. Марцинкевич В. Коломієць Н. Сільський розвиток в об'єктиві: Коментарі до Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015—2020 роки. Київ: НЕЦУ, 2016. 10 с.

5. Нижник Н. Р., Мосов С. П. Теоретичні аспекти державного управління: монографія. Чернівці: Технод-рук, 2011. 248 с.

References:

1. Bohdanov, D. (2017), "The objectives of sustainable development of rural territories", *Agrosvit*, vol. 7, pp. 60—62.

2. Dorokhovskii, O. and Melnik, L. (2019), "Systemic approach to self-adaptation of rural areas in the context of regional development", *Agrosvit*, vol. 21, pp. 3—7.

3. Borodina, O.M. (2020), *Inklyuzyvnyj sil's'kyj rozvytok v Ukraini* [Inclusive rural development in Ukraine], IKP NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

4. Martsynkevych, V. and Kolomiets', N. (2016), *Sil's'kyj rozvytok v ob'iektyvi: Komentari do Yedynoi kompleksnoi stratehii rozvytku sil's'koho hospodarstva ta sil's'kykh terytorij v Ukraini na 2015—2020 roky* [Rural development in the lens: Comments on the Unified comprehensive strategy for the development of agriculture and rural areas in Ukraine for 2015—2020], NETsU, Kyiv, Ukraine.

5. Nyzhnyk, N.R. and Mosov, S.P. (2011), *Teoretychni aspekty derzhavnoho upravlinnia* [Theoretical aspects of public administration], Tekhnodruk, Chernivtsi, Ukraine.